

HARBIY TA'LIM MUASSASALARIDA KURSANTLARNING MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA INTERAKTIV METODLAR ROLI

*Jamoat xavfsizligi universiteti
“Tillarni o‘rganish” kafedrası
o‘qituvchisi **Sh.I.Musayeva***

Annotatsiya: Maqolada kursantlarning madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirishda interaktiv metodlarning ahamiyati, ulardan dars jarayonida foydalanish usullari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: interaktiv metodlar, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi, harbiy ta’lim , harbiy terminlar, metod.

O‘zbekiston Respublikasi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini amalga oshirish borasida hal etilishi lozim bo‘lgan ustuvor vazifalarni talab darajada bajarish jadal rivojlantirishga katta ahamiyat berilishi lozim. Bu borada O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF - 5847-son Farmonida ta’lim sohasini rivojlantirishga qaratilgan ustuvor vazifalar bilan birga “mustaqil ta’lim soatlari ulushini oshirish, talabalarda mustaqil ta’lim olish tanqidiy va ijodiy fikrlash, tizimli tahlil qilish, tadbirkorlik ko‘nikmalarini shakllantirish, o‘quv jarayonida kompetensiyalarni kuchaytirishga qaratilgan metodika va texnologiyalarni joriy etish, o‘quv jarayonini amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga yo‘naltirish, bu borada o‘quv jarayoniga xalqaro ta’lim standartlariga asoslangan ilg‘or pedagogik texnologiyalar, o‘quv dasturlari va o‘quv-uslubiy materiallarni keng joriy etish”[1] kabi vazifasi ijrosini ta’minlashda xorijiy tillarni o‘qitishning metodologik asoslarini modernizatsiyalashtirishga ehtiyoj borligini ko‘rsatadi.

Harbiy pedagogik jarayon – bu maxsus tashkil etilgan pedagog bilan kursant-tinglovchi o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikdagi jarayondir. Jarayon ta’limni, tarbiyani va shaxs rivojlanishini o‘z ichiga oladi. Harbiy pedagogikada mustaqil fikrlash – bu fahmlash, anglash, fikr yuritishdan boshlanadi[2]. Harbiy pedagogik jarayon boshqalariga nisbatan maxsus yo‘naltirilgan bo‘lib, pedagog bilan kursant orasidagi muloqot ko‘proq rasmiy tusda tashkil etiladi. Oliy harbiy bilim yurtlarida kursantlarga xorijiy tillarni o‘qitish ham maxsus terminologiyaga asoslangan holda olib boriladi.

Ma’lumotlar shuni ko‘rsatadiki, dars jarayonida an’anaviy metodlar qo‘llanilganda, ta’lim oluvchilarning axborotni eslab qolish ko‘rsatkichining eng yuqori darajasi 30 % ni tashkil etsa, noan’anaviy metodlar qo‘llanilganda esa, ta’lim oluvchining axborotlarni o‘zlashtirish darajasi yanada ortib boradi. Bugungi kunda har

bir pedagog dars jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tatbiq qilishi ularning oldiga qo'yilayotgan eng muhim talablardan biridir. Turli interfaol usullardan foydalanish, kursantlarni dars jarayonida faol ishtirokchiga aylanishlariga olib keladi.

Harbiy ta'lim muassasalarida chet tili o'qitishdan ko'zlangan amaliy maqsadda kursantlarning bo'lg'usi kasblariga oid mutaxassislik mavzularida muloqot qila olish, axborot almashish malakasini shakllantirish emas, balki o'zga til egasining turmush tarzi, madaniyatidan ham xabardor "shaxs" tayyorlash talab etilmoqda. Kursantlarni o'quv jarayonida faollashtirish va ularda chet tilidagi nutqiy muloqotga nisbatan motivatsiya hosil qilishda zamonaviy metodika didaktik o'yinlar, muammoli o'qitish, modulli o'qitish texnologiyalaridan foydalanishni tavsiya qiladi.

Biz bilamizki, bugungi kunda ingliz tili xalqaro til sifatida fan va texnologiya tiliga aylanib ulgurdi. Deyarli barcha mamlakatlarda ingliz tili o'quv jarayoniga birinchi til yoki ikkinchi til (xorijiy til) sifatida tatbiq etilgan. Bizning mamlakatimizda ham ingliz tili xorijiy til sifatida o'quv jarayoniga joriy etilgan. Xo'sh, xorijiy tilni kursantlarga o'rgatishda hamda ularda muloqot kompetensiyasini rivojlantirish uchun biz avvalo nimalarga e'tibor qaratishimiz kerak. J.C.Richards va T.S.Rojerslarning fikricha "haqiqiy muloqotni til o'rganishning maqsadiga aylantirish, o'rganuvchilarga aniqlik va ravonlikni rivojlantirish uchun imkoniyatlar yaratish, o'rganuvchidagi xatolar undagi kommunikativ kompetensiyani rivojlanayotganini ko'rsatadi, turli ko'nikmalarni ya'ni gapirish, o'qish, tinglash va yozish kabilarni birgalikda qo'llash kerak, chunki ular haqiqiy hayotda doim birgalikda keladi"[3] deb ta'kidlab o'tadi. Biz ham ushbu fikrni yoqlagan holda kursantlarda 4 til ko'nikmalarini birgalikda qo'llashga va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratishimiz darkor. Kursantlarda kommunikativlikni rivojlantirish uchun CLT (Communicative language teaching) yondashuvi asosidagi interaktiv metodlarni dars jarayoniga tatbiq etishimiz, ulardagi kommunikativ jarayondagi muommolarni oldini olishga tayyorlaydi.

Kommunikativ tilni o'rgatish (KTO') yoki kommunikativ yondashuv (KYo) – til o'qitishga yondashuv bo'lib, u o'zaro ta'sirni o'rganish vositasi va yakuniy maqsadi sifatida talqin qilinadi. Ushbu yondashuvda til o'rganuvchilar sheriklar bilan shaxsiy tajribalari haqida suhbatlashadilar va o'qituvchilar barcha turdagi vaziyatlarda til ko'nikmalarini rivojlantirish uchun an'anaviy grammatika doirasidan tashqari mavzularni o'rgatishadi. Ushbu usul, shuningdek, o'quvchilarni o'zlarining shaxsiy tajribalarini til o'rganish muhitiga qo'shishga va maqsadli tilni o'rganishdan tashqari, o'rganish tajribasiga e'tibor berishga undaydi[4]. CLT yondashuviga ko'ra, til ta'limining maqsadi – maqsadli tilda muloqot qilish qobiliyati[5]. Bundan tashqari, CLT yondashuvi, shuningdek, o'qituvchini o'qituvchi vazifasida emas, balki yordamchi sifatida belgilaydi hamda ushbu yondashuv uslubiy bo'lmagan tizim bo'lib, maqsadli tilni o'rgatish uchun darslik turkumidan foydalanmaydi, lekin o'qish va yozish kompetensiyasiga qaraganda og'zaki nutq qobiliyatlarini rivojlantirishga

qaratilgan. Avvallari til o'rgatishga kognitiv masala sifatida qaralgan bo'lsa, bu yondashuv asosan yodlashga asoslangan. Keyinchalik u ijtimoiy-kognitiv xususiyatga ega deb hisoblanib: tilni ijtimoiy o'zaro ta'sir jarayoni orqali o'rganish mumkin degan xulosaga kelingan. Biroq, bugungi kunda har qanday tilni o'rgatishning asosiy usuli bu kommunikativ tilni o'qitish (KTO') yondashuvi deb qaralmoqda.

CLT yondashuvidan foydalanayotgan o'qituvchilari sinf mashg'ulotlarini maqsadli tilda muloqot kompetensiyasini rivojlantirish uchun o'zlari ishongan narsalarga qarab tanlashlari mumkin. U faoliyat darajasiga qarab farq qiladi hamda hamkorlik, ravonlik va qulaylikni targ'ib qiladi[6]. Quyidagilar CLT yondashuvining asosiy metodlari hisoblanadi: role play, interviews, group work, information gap, opinion sharing, scavenger hunt, jigsaw, task completion activities, information gathering, information transfer va boshqalar.

Yuqorida keltirilgan zamonaviy kommunikativ metodlar va yondashuvlar ingliz tili darslarini tashkil etishda samarali, shuningdek, ularni dars jarayoniga tatbiq etish, ulardan mashg'ulotlarda unumli foydalanish kursantlarni darsga bo'lgan qiziqishlarini yanada o'rnatishiga va o'rganilayotgan materialni to'liq o'zlashtirilishiga yordam beradi.

Quyida biz ushbu kommunikativ yondashuv va metodlar orqali kursantlarning madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish uchun misollarni keltirib o'tamiz.

Role play (rol ijro etish) – ushbu metodda kursantlar turli millat harbiy vakillarining holatiga kirib, uning madaniyati va tilining o'ziga xos xususiyatlarini saqlab qolishga harakat qiladi, bunda kursantlar mavzu bo'yicha sahna ko'rinishlarini ijro etadilar. Teatr taqdimotining bunday shakli aktyorlarning tilida rolga maksimal kirib borish va shuning uchun jiddiy tayyorgarlikni, kitoblar va ommaviy axborot vositalarini izlashni talab qiladi. Biz turli mamlakatlarda harbiy muzokaralarni o'tkazishning o'ziga xos xususiyatlariga (xalqaro harbiy hamkorliklar), tashkilotda boshqaruvchining o'rnini (ofitser va kursant o'rtasidagi dialoglar), katta va kichik bo'linmalarda strategik rejalashtirishga bag'ishlangan mashg'ulotlarda rol o'ynash o'yinlaridan foydalanishimiz mumkin. Ushbu topshiriqni bajarish jarayonida nutq faoliyatining 4 tala turi ham amalda ishlatiladi. U ikki bosqichdan iborat bo'lib, birinchi bosqichda kichik guruhlar tashkil etilib, ularga umumiy “The visit” mavzusidagi turli xil rasmlar ko'rsatiladi. Rasm bilan birgalikda uni tasvirlash uchun ishlatiladigan so'z va so'z birikmalari ham beriladi. Kursantlar o'z guruhlari bilan dialog tuzadilar. Masalan, har bir kichik guruhga shu kabi rasmlar va foydalanish uchun so'zlar beriladi.

Visit to the entrance post of military base: Military post, check (something) for something, checking all documents, duty officer at the post, let me check your documents, What is purpose of your coming? The duty will take you to Major Akhmedov. Leave your phone and electronic items in the post. Please note, this is your item packing box number. Please wait, the person you call will come out in 10 minutes. The person you requested did not come today. The person you asked for went on a service trip.

1-rasm

Ikkinchi bosqichda esa har bir guruh o‘zlari tuzgan dialogni sinf oldida rollarga kirib ijro etishadi.

Interviews (Suhbat) – bu juftlikda amalga oshiriladigan og‘zaki mashg‘ulot bo‘lib, uning asosiy maqsadi til o‘qitishda kursantlarning o‘zaro kommunikativ munosabatlarini rivojlantirishdir. Ushbu topshiriqni bajarish jarayonida nutq faoliyatining tinglab tushunish va gapirish amallari ishlatiladi. U ikki bosqichdan iborat bo‘lib, birinchi bosqichda juftliklar tashkil qilinadi, ularga umumiy “UN peacekeepers” mavzusida har bir kursantga sherigidan so‘rash uchun bir xil savollar beradi. Kursantlar navbatma-navbat ushbu savollarga javob beradilar. Misol uchun:

Military journalist(interviewer)	Military serviceman
1. Have you take part in UN peacekeeping operations the 1st time?	1. Yes, I have. (or No, it’s second time. Before I have been in Iraq.
2. Have you come accross difficulties or any problems with local people?	2.
3. Did you join this organization volutarily?	3.
4.?	4.

Ushbu faoliyat yuqori darajada tuzilganligi sababli o‘qituvchiga kursantlarning javoblarini diqqat bilan kuzatish imkonini beradi. U hatto grammatika yoki so‘zlarning ishlatilishidagi o‘ziga xos kamchiliklarni ham tekshirish imkonini beradi, shu bilan birga, birinchi navbatda, kommunikativ faoliyat bo‘lib, kursantlarga muloqotni tashkil etishda ko‘nikma hosil qilishga yordam beradi. Ayniqsa, til bilish darajasi past bo‘lgan kursantlar bilan qo‘llanilishi kerak bo‘lgan faoliyatdir, chunki u quyi darajadagi kursantlar uchun eng foydali hisoblanadi. Bilim darajasi yuqori bo‘lgan kursantlar

bilan ishlaganda esa, ularga faqat suhbat mavzusi beriladi. Ular esa savol-javobni o‘zlari mustaqil tashkil etadilar.

Group work (guruhda ishlash) – bu hamkorlikdagi faoliyat bo‘lib, uning maqsadi kattaroq guruh sharoitida til o‘qitishda muloqotni rivojlantirishdir. Ushbu topshiriqni bajarish jarayonida nutq faoliyatining tinglab tushunish, yozish, o‘qish va gapirish amallari ishlatiladi. U uch bosqichdan iborat bo‘lib, birinchi bosqichda sinf ikkita 6 kishidan ko‘p bo‘lmagan guruhga bo‘linadi, har bir guruh a‘zosining bajaradigan vazifasi bo‘lishi shart. Guruhning har bir a‘zosi o‘ziga yuklangan vazifani bajarish uchun belgilangan vaqtni oladi. Guruh a‘zolari topilgan ma’lumotlarni bir-birlari bilan muhokama qiladilar va topshiriqni bajarish uchun barchasini birlashtiradilar. Ikkala guruhga ham umumiy bir xil “Military organization structure” mavzusida loyiha ishi tayyorlash topshiriladi. Ikkinchi bosqichda guruhlar loyiha ishini tayyorlashadi, uchinchi bosqichda ular o‘zlari tayyorlagan loyiha ishini taqdim etadi hamda o‘xshash va farqli tomonlar muhokama qilinadi. Misol uchun: “The structure of Public safety university” mavzusida universitet boshqaruv tizimi strukturasi loyihasi kursantlar o‘zlariga ma’qul tartibda tuzib tushuntirib berishlari mumkin. Ushbu raqamlangan strukturani har biriga alohida ta’rif berib o‘tadi. Masalan, 04 - He’s the 4th deputy of commandant of University and he is responsible for enlightenment and spirituality works.

2-rasm

Kursantlardan faqat bitta ma’lumotga e’tibor qaratish so‘raladi, bu ularning ushbu ma’lumotni tushunishini oshiradi. Yaxshiroq tushunish guruhning qolgan a‘zolari bilan yaxshi muloqotga olib keladi, bu esa kursantlarning til o‘rganishda kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu jarayonda o‘qituvchi har bir kursantning guruh harakatlariga teng hissa qo‘shayotganini kuzatishi kerak. Kursantlar teng hissa qo‘shishlari va faoliyatdan teng foyda olishlari uchun mashg‘ulotni yaxshi loyihalash uchun yaxshi o‘qituvchi kerak bo‘ladi.

Information gap (axborot bo‘shlig‘i) – bu hamkorlikdagi faoliyat bo‘lib, uning maqsadi kursantlar uchun ilgari ularga noma’lum bo‘lgan ma’lumotlarni til o‘qitishda samarali uslubda o‘zlashtirishdir. Ushbu topshiriqni bajarish jarayonida nutq faoliyatining tinglab tushunish, yozish, o‘qish va gapirish amallari ishlatiladi. U to‘rt bosqichdan iborat bo‘lib, birinchi bosqichda sinf juftliklarga bo‘linadi, har bir juftlikdagi bir sherik A kursant, ikkinchisi esa B kursant bo‘ladi. Ikkinchi bosqichda A va B kursantlarning barchasiga ikki ustunli jadvaldan iborat tarqatma material beriladi.

A kursantning ish jadvalidagi bo‘sh bo‘lgan katakchalar B kursantda to‘ldiriladi. B kursantning ish jadvalida ham bo‘sh katakchalar mavjud, ammo ular A kursantda to‘ldirilgan. Keyingi bosqichda esa kursantlar bir-birlarining jadvallarini to‘ldirish uchun ikkalasida yetishmayotgan ma’lumotlarni bir-birlaridan so‘rash va taqdim etish uchun birgalikda ishlashi kerak.

Axborot bo‘shlig‘i faoliyatini yakunlash kursantlarning til o‘rganishdagi noma’lum ma’lumotlar haqida muloqot qilish qobiliyatini yaxshilaydi. Bu qobiliyatlar to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘plab haqiqiy hayotda sodir bo‘ladigan suhbatlarda qo‘llaniladi, bu yerda maqsad yangi ma’lumotni topish yoki shunchaki ma’lumot almashishdir. O‘qituvchilar o‘z kursantlari ushbu faoliyat uchun samarali muloqot qilishga tayyor bo‘lishlari kerakligini e’tibordan chetda qoldirmasliklari kerak. Ular ma’lum lug‘at so‘zlarini, grammatikaning ma’lum tuzilmalarini va hokazolarni bilishlari kerak. Agar kursantlar topshirilgan vazifaga yaxshi tayyorlanmagan bo‘lsa, ular samarali muloqot qila olmaydi.

Misol uchun: “Great military leaders”.

Cadet A	Cadet B
1.Amir Temur was born in	1.Amir Temur was born in Shakhrisabz.
2.He had 4 sons.	2.He had sons.
3.George Smith Patton wasgeneral.	3. George Smith Patton was American general.
4.Alexander Suvorov was Russian Field Marshal.	4.Alexander was Russian Field Marshal.
5.George Washington lived in-1799.	5.George Washington lived in 1732-1799.
6.Ulugbek was Amir Temur’s grandson.	6.Ulugbek was Amir Temur’s

Kursantlar o‘zlaridagi bo‘sh ma’lumotlarni to‘ldirish uchun o‘zaro muloqotga kirishadi va savollarga javob olib, bo‘shliqlarni to‘ldiradi.

Cadet A: Where was he born?

Cadet B: He was born in Shakhrisabz.

Cadet A: How many sons did he have?

Cadet B: Four.

Opinion sharing (fikir almashish) – mazmunga asoslangan faoliyat bo‘lib, ushbu metodning maqsadi kursantlarning suhbatlashish ko‘nikmalarini shakllantirish, shu bilan birga, ular qiziqtirgan narsa haqida gapirishdir. Ushbu topshiriqni bajarish jarayonida nutq faoliyatining asosan tinglab tushunish va gapirish amallari ishlatiladi. U ikki bosqichdan iborat bo‘lib, birinchi bosqichda sinf ikkita 4 kishidan ko‘p bo‘lmagan guruhga yoki juftlikka bo‘linadi. O‘qituvchi mavzu bilan tanishtiradi va kursantlardan mavzu bo‘yicha o‘z fikrlarini mulohaza qilishlarini so‘raydi. (Masalan, Military uniforms, ranks, NATO school...) Kursantlar juftlik yoki kichik guruhlarda suhbatlashadilar, mavzu bo‘yicha o‘z fikrlarini muhokama qiladilar. Fikir almashish

ko‘proq introvert kursantlarni ochish va o‘z fikrlari bilan bo‘lishish uchun ajoyib usuldir. Agar kursant biror mavzu bo‘yicha kuchli fikrga ega bo‘lsa, u o‘z fikrlarini bildiradi va baham ko‘radi. Ushbu metodni qo‘llash jarayonida kursantlar o‘rtasida o‘zaro hurmat bo‘lishi kerak, chunki agar kursant o‘z fikrini o‘qituvchi yoki tengdoshlari tomonidan hurmat qilinishini his qilmasa, u holda ular o‘zlarini erkin his etishmaydi va fikrini ochiq bayon etolmaydi va ular ushbu faoliyatdan kommunikativ foyda olmaydilar.

Yetuk ofitser kadrlarni tayyorlashda amaliy mashg‘ulotlarda kommunikativ metodning tarmoqlari bo‘lgan – loyihalash, masofaviy ta’lim, aqliy hujum, guruhli fikrlash, galereya, rotatsiya, dumaloq stol, Keys stady, Jigsaw kabi interfaol usullardan foydalanish, kichik guruh musobaqalari, internet yangiliklari va ilg‘or pedagogik texnologiyalarni qo‘llash maqsadga muvofiqdir[7]. Bundan tashqari, ko‘pincha badiiy asarlarni, autentik matnlarni o‘qish jarayonida realiyalarni anglash sezilarli qiyinchiliklarni tug‘diradi. Uni qabul qilishdagi qiyinchiliklar, bir tomondan, bu olamning kuzatish va baholash uchun chinakamiga ochiq va mavjudligi tufayli yuzaga keladi. Ingliz va o‘zbek realiyalarining o‘ziga xos belgilarini o‘rganmasdan turib, ularni qabul qilish ancha murakkab kechadi. Ular bir qarashda ahamiyatsizdek tuyulsa-da, u yoki bu obyektini eslatib o‘tish orqasida nisbatan ancha katta mazmun yashiringanini bilish qiyin emas. Bunga bir qancha misollarni keltirib o‘tish mumkin. Masalan, bizga ma’limki, Angliya yoki AQSH armiyasida dengiz floti bor. Agar biror ingliz tilida erkin muloqot qila oladigan ofitser O‘zbekistondan Angliya yoki AQSH flotiga malaka oshirishga borsa, u albatta, leksik qiyinchiliklarga duch keladi, chunki biz o‘rgangan ingliz tilidagi ayrim terminlar dengiz flotida umuman boshqa ma’nolarni anglatadi. Bu esa muloqot jarayonida muammoga aylanishi mumkin.

Misol uchun: 1. **Gangway, hot food!** means a command to step aside and make room for someone to pass, ya’ni kursantga *hot food(issiq ovqat)* birikmasining o‘zbek tilidagi tarjimasi ma’lum, ammo bu yerda u umuman boshqa ma’noga ega. *Gangway, hot food(yo‘l bering)* ma’nosida ishlatiladi. 2. **Aye-aye sir!** means I undersood and I will obey. Ikkinchi misolimizda ham *sir* so‘zi kursant uchun tanish bo‘lishi mumkin, ammo *aye-aye* iborasini u darslar davomida o‘zlashtirmagan bo‘lsa, uni qanday ma’no anglatishini tushunmay qolishi mumkin. *Aye-aye sir* iborasi bu yerda “*tushundim, buyruqqa bo‘ysunaman*” ma’nolarini anglatadi[8]. Ko‘rib turganimizdek, boshqa millat vakilini tushunish u bilan muloqotni tashkil etish harbiy terminologiyada yana ham katta qiyinchiliklarga duch kelishi mumkinligini ko‘satmoqda.

Gapirish jarayonidagi qiyinchiliklarni M.X.Gulyamova leksik interferension, ekstralingvistik, psixologik interferension kabi turlarga ajratadi[9]. Kursantlar o‘zga millat vakili bilan o‘zaro muloqotga kirishish jarayonida bu kabi qiyinchiliklarga duch kelishini oldini olish maqsadida biz quyida ularda kuzatilishi mumkin bo‘lgan

qiyinchiliklarni hamda ularni hal etish uchun tavsiyalarni berib o‘tamiz (1-jadvalga qarang).

1-jadval

Madaniyatlararo muloqot jarayonida kursantlarda kuzatiladigan qiyinchiliklar

O‘zaro muloqotga kirishgandagi qiyinchiliklar	Madaniyatlararo muloqotga kirishgandagi kamchiliklar	Qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun takliflar
- so‘z boyligining yetishmasligi; - matn mavzusini oldindan fahmlay olmaslik; - nutq tez bo‘lgan paytda tushunmay qolish; - nutqdagi so‘z birikmalari yoki frazalarning ma’nosini tushunmaslik; - harbiy terminlar ma’nosini anglolmaslik; - harbiy iboralarni anglolmaslik; - grammatik strukturani tuzolmay qolish;	- xato qilishdan qo‘rqish; - so‘z boyligi yetishmasligi; - fikrini aniq izohlab berolmaslik; - tez muloqot qila olmaslik; - fikrini mustaqil bayon etolmaslik; - mavzu haqida ma’lumotga ega emaslik; - suhbatdoshining madaniyati yoki urf-odatini bilmaslik; - o‘zaro tushunmovchiliklarni kelib chiqishidan cho‘chish; - harbiy madaniyat va urf-odatlarni bilmaslik; - madaniyatlararo o‘zaro farqlarni bilmaslik;	- kursantlarni so‘z boyligini oshirishga xizmat qiluvchi metodlardan ko‘proq foydalanish; - imkon qadar ko‘proq harbiy terminlar ma’nosini o‘rgatish; - harbiy madaniyatlardagi umumiylik va farqli tomonlar haqida ma’lumotlarni qamrab oluvchi mavzularni dastur, o‘quv qo‘llanma va darsliklarga kiritish; - kursantlarni o‘zaro tushunmovchilik holatlaridan chiqib ketish uchun ko‘nikma hosil qilish; - dars jarayonida kommunikativ metodlardan ko‘proq foydalanish; - autentik listening mashqlaridan dars jarayonida foydalanish; - umumiy so‘z birikmalari qatnashgan materiallar bilan ishlash ko‘nikmasini hosil qilish; - harbiy terminlar va frazeologik birikmalar bilan ishlash; - asosan nutqni rivojlantirishga qaratilgan mashqlar bilan ishlash; - suhbat jarayonida psixologik adaptatsiya hosil qilish ko‘nikmasini rivojlantirish;

Kursantlarning muloqot jarayonidagi qiyinchiliklarini bartaraf etish uchun taklif etilayotgan yechimlarni harbiy ta’lim o’quv jarayoniga kiritilishi maqsadga muvofiq bo’ladi va bo’lajak ofitserlarni xalqaro harbiy xizmat jarayoniga tayyorlashga hamda ularni duch kelishi mumkin bo’lgan bu kabi muammolarni hal etishga ko’mak beradi. Chet tilda o’qitish jarayoni o’zga tilda ijtimoiy-madaniy kommunikatsiyani shakllantirish metodikasi asosida amalga oshiriladi va bu kursantlardagi kommunikativ ko’nikmalar darajasining oshishiga, chet tilni o’rganishga qiziqishning ortishiga, madaniyatlararo muloqotga tayyor bo’lishiga yordam beradi.

Xulosa o’rnida shuni aytishimiz mumkinki, mahalliy tillar bilan muvaffaqiyatli muloqot qilish uchun xorijiy tillarni o’rganayotgan kursantdan ma’lum darajadagi bilimlarni talab qilishi, tilni faqatgina muloqot qilish vositasi sifatida o’rganmasdan, ular o’zaro muloqot qilishlari mumkin bo’lgan odamlarning fikrlash tarzini tushunish uchun foydalanishni taqozo etadi. Shuning uchun kursantlarni zarur bilimlarga ega bo’lishlari jarayonida va ayni paytda ular o’rganayotgan tilning mamlakat madaniyati bilan yaxshi tanish bo’lishlari uchun xorijiy tilni chuqurroq va puxtarroq o’zlashtirishlari lozim. Asosiy bilimlarning mavjudligi va ularni to’g’ri ishlatish qobiliyati madaniyatlararo muloqot mahorati shakllanishining belgisidir. Ya’ni, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish uchun kursantlardagi qobiliyatlarni inobatga olgan holda amalga oshirish yaxshi natija beradi. Hamda muloqot maqsadini to’g’ri tanlash va vaziyatga qarab til imkoniyatlaridan to’g’ri foydalanishni tashkil etish lozim deb o’ylaymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O’zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida. PF-5847-son. 08.10.2019. cer.uz.
2. Mahkamov U., Tilabova N., Tilabova Sh., Pedagogik mahorat. O’quv qo’llanma. – T.: TDTU, 2003, - B. 7.
3. Richards J.C. and T.S.Rodgers. Approaches and methods in language teaching. Cambridge: Cambridge University Press.2014.- P.37.
4. Nunan, David. "Communicative Tasks and the Language Curriculum".TESOL Quarterly.25 (2): 1991-01-01., - P.279–295.
5. Savignon, Sandra J. Communicative competence: theory and classroom practice: texts and contexts in second language learning. McGraw-Hill.ISBN978-0-07-083736-2.OCLC476481905,1997-01-01., - P. 97-103.
6. Mitchell, Rosamond. Communicative Language Teaching in Practice. Great Britain: Centre for Information on Language Teaching and Research. ISBN 978-0-948003-87-5. 1988. - P. 23–24, 64–68.

7. “Interfaol metodlar: mohiyati va qo‘llanilishi” D.Ro‘ziyeva, M.Usmonboyeva. T., 2013 – B..33.
8. Campaign. English for the military. Simon Mellor – Clark, Yvonne Baker de Altamirano. Part II, 2009. – P. 67.
9. M.X. Gulyamova “Ingliz tilini o‘qitishda talabalar kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga integrative yondashuv” . Falsafa fanlari doktori(PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. Toshkent-2019.- B. 77-78.
10. Ibrohimovna, M. S. (2019). TECHNIQUES OF IMPROVING SPEAKING IN ESP CLASSES FOR MILITARY. *CONDUCT OF MODERN SCIENCE-2019*, 139.
11. Musayeva, S. I. (2024). KURSANTLARNING MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA MULTIMEDIA VOSITALARINING O'RNI. *Ustozlar uchun*, 28(2), 98-103.
12. Musayeva, S. I. (2023). PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF CADETS'INTERCULTURAL COMMUNICATION COMPETENCE THROUGH ENGLISH LANGUAGE TEACHING. *PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS*, 2(22), 46-50.